

УДК 796.071.4:37.014(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-3-46>

Тетяна ХОМА,

orcid.org/0000-0002-9458-4056

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри фізичного виховання

Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

(Ужгород, Україна) *tetiana.khoma@uzhnu.edu.ua*

Михайло ШКІРТА,

orcid.org/0000-0001-8207-019X

старший викладач кафедри фізичного виховання

Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

(Ужгород, Україна) *mihailo.shkirta@uzhnu.edu.ua*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ

У статті з'ясовано особливості підготовки конкурентоспроможних фахівців, які володіють професійною компетентністю, практико орієнтовані, здатні до саморозвитку та самовдосконалення. Розглянуто Стандарт вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, вказано ключові компетентності та нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, зазначений у термінах результатів навчання, що включає показ навичок самостійної роботи студентів.

Охарактеризовано низку наукових розвідок із означеної проблеми, в яких висвітлено особливості організації самостійної роботи студентів, шляхи досягнення результативності її виконання та ролі викладача у цьому процесі. Зазначено, що самостійна робота студентів розглядається як індивідуальна чи колективна діяльність здобувачів вищої освіти, що має місце у процесі проведення лекційно-практичних занять або в позааудиторний час, охоплює завдання наукового чи творчо-пошукового характеру, які сприяють поглибленню знань, набуттю й удосконаленню практичних навичок та умінь відповідно до обраного фаху. Самостійна робота студента супроводжується попереднім консультуванням викладача та його контролем за результатом виконання завдань. З'ясовано, що самостійна робота студента повинна базуватися на індивідуальному підході з урахуванням інтересів, мотивів, потенціалу кожного.

Метою статті є охарактеризувати сучасні підходи до організації самостійної роботи у процесі підготовки майбутніх тренерів-викладачів. Під час викладання дисципліни «Педагогіка фізичного виховання і спорту» запропоновано такі види самостійної роботи: самостійна робота у процесі проведення лекційно-практичних занять – аудиторна; самостійна робота у позааудиторний час; індивідуальна науково-пошукова робота студента (під керівництвом викладача чи за бажанням студента) – комплексна. Зосереджено увагу на організації самостійної роботи студентів під час проведення лекційно-практичних занять. Описано використання методу критичного мислення – кластера, проведення педагогічної студії дебатів та дискусій, охарактеризовано впровадження методу “Jigsaw”.

Перспектива подальших досліджень вбачається у використанні кейс-методу на практичних заняттях із дисциплін фахового спрямування.

Ключові слова: компетентність, самостійна робота студентів, лекційно-практичні заняття, тренер-викладач, творчо-пошукова діяльність.

Tetyana KHOMA,
 orcid.org/0000-0002-9458-4056
 Candidate of Pedagogical Sciences,
 Associate Professor at the Department of Physical Education
 Uzhhorod National University
 (Uzhhorod, Ukraine) tetiana.khoma@uzhnu.edu.ua

Mykhailo SHKIRTA,
 orcid.org/0000-0001-8207-019X
 Senior Lecturer at the Department of Physical Education
 Uzhhorod National University
 (Uzhhorod, Ukraine) mihailo.shkirta@uzhnu.edu.ua

MODERN APPROACHES TO THE ORGANIZATION OF THE INDEPENDENT WORK OF FUTURE TRAINERS-TEACHERS

The article clarifies the peculiarities of training competitive specialists who possess professional competence, are practically oriented, capable of self-development and self-improvement. The Standard of Higher Education in the specialty 017 «Physical Culture and Sports» for the first (bachelor) level of higher education was considered, the key competencies and normative content of the training of higher education applicants, specified in terms of learning outcomes, which includes the demonstration of students' independent work skills, are indicated.

A number of scientific studies on the given problem have been characterized, in which the peculiarities of the organization of students' independent work, the ways of achieving the effectiveness of their implementation and the role of the teacher in this process have been highlighted. It is noted that the independent work of students is considered as an individual or collective activity of students of higher education, which takes place in the process of conducting lecture-practical classes or in extra-auditory time, includes tasks of a scientific or creative-research nature, which contribute to the deepening of knowledge, the acquisition and improvement of practical skills and skills in accordance with the chosen profession. The student's independent work is accompanied by the teacher's preliminary consultation and his control over the results of the tasks. It was found that the student's independent work should be based on an individual approach, taking into account the interests, motives, and potential of everyone.

The purpose of the article is to characterize modern approaches to the organization of independent work in the process of training future teacher trainers. During the teaching of the discipline «Pedagogy of physical education and sports», the following types of independent work are offered: independent work in the course of conducting lecture-practical classes – classroom; independent work outside classroom time; the student's individual research work (under the guidance of the teacher or at the student's request) is complex. Attention is focused on the organization of students' independent work during lecture-practical classes. The use of the method of critical thinking – cluster; conducting a pedagogical studio of debates and discussions is described, the implementation of the «Jigsaw» method is characterized.

The prospect of further research can be seen in the use of the case method in practical classes in the disciplines of a professional direction.

Key words: *competence, independent work of students, lecture-practical classes, trainer-teacher, creative research activity.*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції педагогічної освіти спрямовані на підготовку конкурентоспроможних фахівців, які володіють професійною компетентністю, практико орієнтовані, здатні до саморозвитку та самовдосконалення. Стандартом вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти сформульовано ключові компетентності – інтегральну, загальні, спеціальні (фахові, предметні), якими повинен володіти випускник. Визначено нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, зазначений у термінах результатів навчання: «Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне та самокритичне мислення... Знати та розуміти сутність, принципи, методи, форми

та організацію процесу навчання і виховання людини» (Стандарт, 2019). Такі вимоги зумовлюють впровадження якісно нових підходів до методик викладання, практичної підготовки здобувачів освіти, проведення самостійної роботи зокрема. Самостійна робота студентів посідає важливе місце в організації освітнього процесу, позаяк сприяє активізації творчо-пошукової діяльності, усвідомленому засвоєнню матеріалу, саморозвитку, підвищенню кваліфікації. Здобувачі освіти вчаться використовувати сучасні наукові доробки, новинки в мас-медіа, Інтернет-джерелах. Самостійна робота передбачає застосування професійно орієнтованих завдань для аудиторної та позааудиторної роботи студентів із урахуванням рівня їх знань, у зв'язку з чим вимагає ретельної

підготовки викладачем. Це визначило проблему означеної наукової розвідки.

Аналіз досліджень. Питання організації самостійної роботи студентів розглядають І. Єгорова, Л. Гула, Г. Карпова, К. Колесник, М. Швед, О. Шопша та інші. Дослідники акцентують увагу на важливості самостійної роботи здобувачів вищої освіти, добору завдань, диференційованих за рівнем складності, виокремленні питань, що потребують аналізу науково-методичної літератури, з'ясуванні ключових понять, узагальненні досліджень із проблеми. Окрім того, подають короткий зміст лекцій та рекомендації до виконання самостійної роботи студентів.

Відтак, Л. Гула розглядає студентоцентризований підхід до організації самостійної роботи студентів у закладі вищої освіти. «Основним принципом організації самостійної роботи має стати переведення студентів на індивідуальну роботу, з переходом від формального виконання відповідних завдань до пізнавальної активності, з формуванням саме власної думки під час вирішення поставлених проблемних питань та завдань. Таким чином, у результаті самостійної роботи студент повинен буде навчитися осмислено і самостійно працювати спочатку з навчальним матеріалом, потім з науковою інформацією, використовувати засади самоорганізації та самовиховання з тим, щоб розвивати й надалі вміння безперервно підвищувати свою фаховість» (Гула, 2020: 160). Такий підхід в організації самостійної роботи передбачає як автономність студента, так і допомогу, підтримку та системний моніторинг з боку викладача.

Ефективне забезпечення самостійної роботи студентів Г. Карпова вбачає за умов використання новітніх технічних та дидактичних засобів, серед яких: комп'ютери, інтерактивні дошки, різноманітні навчальні програми, якісне методичне забезпечення, наявність спеціалізованих аудиторій. Використання інноваційних форм та інноваційно-комунікативних технологій, на думку дослідниці, дозволяє «інтенсифікувати засвоєння навчального матеріалу, закладає основи подальшої постійної самоосвіти і самовдосконалення, перетворюючи самостійну роботу студента на незалежнішу, пріоритетну і творчу» (Карпова, 2018: 234).

Для організації самостійної роботи студентів К. Колесник (Колесник, 2018) рекомендує використовувати сервіс «Гугл-клас» та визначає низку його переваг у порівнянні з традиційними методами навчання: доступність та легкість реєстрації, розміщення презентацій, відеоматеріалів, добір індивідуальних завдань різного рівня складності,

можливість зворотного зв'язку між викладачем та студентом тощо.

Нами зацентовано увагу на дослідженні М. Швед (Швед, 2013) щодо організації самостійної роботи під час дистанційного навчання. Авторка пропонує використовувати технології дистанційного навчання: кейс-технологія, TV-технологія, мережева, комбінована (змішана). Такий підхід сприяє творчому сприйняттю й осмисленню навчального матеріалу.

Слід урахувати, що самостійна робота студента повинна базуватися на індивідуальному підході з урахуванням інтересів, мотивів, потенціалу кожного, проводитись під керівництвом викладача.

Мета статті – охарактеризувати сучасні підходи до організації самостійної роботи у процесі підготовки майбутніх тренерів-викладачів.

Виклад основного матеріалу. Студіювання наукових джерел дало можливість з'ясувати зміст поняття «самостійна робота студента». У довідковій літературі воно трактується, як: «планована індивідуальна або колективна робота студентів, що виконується за завданнями і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі» (Шапран, 2016: 369).

М. Швед виокремлює самостійно-пізнавальну діяльність студента (тобто самостійна робота) і трактує це поняття як «особливу форму навчальної діяльності, спрямовану на формування самостійності студентів і засвоєння ними сукупності знань, вмінь, навиків, що здійснюється за умови запровадження відповідної системи організування всіх видів навчальних занять» (Швед, 2013: 55).

Ураховуючи сучасні наукові розвідки, нами розглядається самостійна робота студентів як індивідуальна чи колективна діяльність здобувачів вищої освіти, що має місце у процесі проведення лекційно-практичних занять або в позааудиторний час, охоплює завдання наукового чи творчо-пошукового характеру, які сприяють поглибленню знань, набуттю й удосконаленню практичних навичок та вмінь відповідно до обраного фаху. Самостійна робота студента супроводжується попереднім консультуванням викладача та його контролем за результатом виконання завдань.

У процесі викладання дисципліни «Педагогіка фізичного виховання і спорту» майбутнім тренерам-викладачам нами пропонувалися такі види самостійної роботи:

- 1) самостійна робота у процесі проведення лекційно-практичних занять – аудиторна;
- 2) самостійна робота у позааудиторний час;
- 3) індивідуальна науково-пошукова робота сту-

дента (під керівництвом викладача чи за бажанням студента) – комплексна.

Зосередимо увагу на організації самостійної роботи студентів у процесі проведення лекційно-практичних занять. З-поміж видів робіт мало місце конспектування лекції викладача, що носило репродуктивно-творчий характер. Викладач у вступній частині лекції визначав важливість теми, її взаємозв'язок з іншими, формулював проблемні питання, вирішення яких мотивувало здобувачів освіти до опрацювання фахової літератури, сучасного підходу до розв'язання педагогічної ситуації. Наприклад, до теми «Форми організації занять з фізичної культури» студентам пропонувалось відтворити зміст лекційного матеріалу, зобразити ментальну карту-характеристику позакласних спортивних заходів для учнів старшої школи та позашкільних форм роботи з учнівською молоддю, показати алгоритм їх проведення. Вважаємо, що візуалізація частини матеріалу сприяє засвоєнню теми, запам'ятовуванню ключових понять, розвитку критичного мислення.

Ефективним у процесі проведення лекції, на нашу думку, є кластер – один із методів критичного мислення. Здобувачам освіти пропонувалось створити кластер, використовуючи ключові поняття теми, розташувати їх у логічній послідовності, графічно зобразити взаємозв'язок між ними. Як приклад, студенти створювали кластер до теми лекції: «Керування фізичним розвитком та забезпечення фізичної підготовленості», ключовими поняттями якої були: «фізичний розвиток», «фізична підготовленість», «фізична підготовка», «загальна фізична підготовка», «спеціальна фізична підготовка», «рухові якості», «рухові навички», «перенос» та визначали їх роль в організації тренувального процесу. Означений метод дозволяє представити на занятті великий обсяг інформації в структурованому і систематизованому вигляді, сприяє узагальненню навчального матеріалу, формує у здобувачів освіти власне бачення проблеми, творчий підхід до її вирішення.

Практичні заняття дають можливість проведення різних форм самостійної роботи студентів, що передбачена в межах аудиторної роботи. Нами пропонувалось проведення педагогічної студії дебатів та дискусій, методу “Jigsaw” тощо.

За нашим спостереженням, педагогічна студія дебатів та дискусій є найбільш ефективним методом, оскільки сприяє формуванню комунікативних умінь і навичок, необхідних для взаємодії у майбутній професійній діяльності. Здобувачі освіти вчаться чітко формулювати ідеї, наводити аргументи, долати почуття невпевненості та надмірне хвилювання. До прикладу, у процесі вивчення теми «Дидактичні основи ефективності тренувального процесу» для дискусії пропонувалось питання: «Тренер – це людина, яка завжди в усьому права і не визнає своїх помилок?..», «Чи можна обійтись в організації спортивного тренування без знання дидактичних принципів?» Студенти самостійно готували матеріали для участі в дебатах, заздалегідь добирали приклади із життя відомих спортсменів, переглядали та аналізували інтерв'ю з тренерами, працювали в уявних педагогічних студіях дебатів та дискусій, кожна з яких аргументувала свою позицію щодо чинників, які впливають на ефективність тренувального процесу. Відповіді узагальнювались викладачем.

Метод «Jigsaw» передбачав об'єднання студентів у мікрогрупи, яким необхідно було зібрати в єдиний «тематичний пазл» частини завдання. До прикладу, під час вивчення теми «Особливості спортивної кар'єри» кожен студент мікрогрупи отримав ключові слова та їх формулювання (перемога, витривалість, поразка, кар'єра, криза та інші), які необхідно поєднати зі змістом матеріалу. Використання цього методу передбачало співпрацю студентів, взаємодопомогу у відтворенні досліджуваного питання на основі окремих складових головоломки. При цьому виникає необхідність ефективного засвоєння теми, розвивається уважність до сприйняття матеріалу, формується колективна відповідальність.

Висновки. Таким чином, нами розглянуто зміст поняття «самостійна робота студентів», охарактеризовано важливість її в організації освітнього процесу майбутніх тренерів-викладачів. Запропоновано види самостійної роботи студентів, що мали місце під час проведення лекційно-практичних занять із дисципліни «Педагогіка фізичного виховання і спорту».

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у використанні кейс-методу на практичних заняттях із дисциплін фахового спрямування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гула Л. Студентоцентризований підхід до організації самостійної роботи студентів у ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 27, том 2, 2020. С. 157–161.
2. Карпова Г.С. Інноваційні підходи до організації самостійної роботи студентів. *Фізико-математична освіта (ФМО)*, випуск 1(15), 2018. С. 232–235.

3. Колесник К. Використання сервісу «Гугл-клас» при організації самостійної роботи студентів у ході вивчення дисципліни «Історія науки і техніки». *Організація самостійної роботи студентів у контексті підвищення якості освіти*. Тези науково-методичної конференції кафедр університету (28–29 листопада 2018 року). Харків, 2018. 170 с.
4. Самостійна робота студентів: навч.-метод. посібник / Марія Швед. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. 205 с.
5. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальність 017 «Фізична культура і спорт». Київ: Міністерство освіти і науки України, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/017-fizichna-kultura-i-sportbakalavr.pdf> (дата звернення: 27.01.2023).
6. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київська область): Домбровська Я. М., 2016. 473 с.

REFERENCES

1. Hula L. Studentotsentrovanyi pidkhdid do orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv u ZVO. [A student-centered approach to the organization of independent work of students in higher education institutions] Current issues of humanitarian sciences. Issue 27, Volume 2, 2020. P. 157–161 [in Ukrainian].
2. Karpova H.S. Innovatsiini pidkhody do orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv. [Innovative approaches to organizing students' independent work]. Physical and mathematical education (FMO), Issue 1(15), 2018. P. 232–235 [in Ukrainian].
3. Kolesnyk K. Vykorystannia servisu "Huhl-klas" pry orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv u khodi vyvchennia dystsypliny "Istoriia nauky i tekhniky". [Use of the "Google Class" service when organizing students' independent work during the study of the discipline "History of Science and Technology"] Organization of independent work of students in the context of improving the quality of education. Abstracts of the scientific and methodical conference of university departments (November 28–29, 2018). Kharkiv, 2018. 170 p. [in Ukrainian].
4. Samostiina robota studentiv: navch.-metod. posibnyk / Mariia Shved. [Independent work of students: teaching method. manual]. Lviv: LNU named after Ivan Franko, 2013. 205 p. [in Ukrainian].
5. Standart vyshchoi osvity Ukrainy: pershyi (bakalavrskyi) riven vyshchoi osvity, haluz znan 01 "Osvita/Pedahohika", spetsialnist 017 "Fizychna kultura i sport" [Standard of higher education of Ukraine: first (Bachelor) level of higher education, field of knowledge 01 Education / Pedagogy, specialty 017 Physical education and sports]. Approved and implemented by the order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 567. K., 2019 on 24.04.2019 [in Ukrainian].
6. Suchasnyi psyholoho-pedahohichniy slovnyk / avt. kol. za zah. red. O. I. Shapran [Modern psychological and pedagogical dictionary / author. number in general ed. O. I. Shapran]. Pereyaslav-Khmelnyskyi (Kyiv region): Dombrovska Ya. M., 2016. 473 p. [in Ukrainian].